

Sporda Fair Play ve Empati

Meral Miyaç¹

Serkan Aksoy²

Özet

Yarışma ve mücadele esnasında hakemin ve rakip oyuncuların içinde oldukları durumun farkına varan sporcular, oldukça yoğun baskı altında kalabilmelerine rağmen mantıklı hareket ederek herhangi bir olumsuz durum sergilemeden müsabakaların daha keyifli olmasına katkı sağlayabilmektedir. Spor müsabakalarında herkesin belirli bir heyecan seviyesinde olduğu için tarafların birbirlerine karşı anlayışlı olmaları ve birbirlerinin duygularını anlamaları gerekir. Kimi olaylarda oyuncuların kesin olarak kazanmak için odaklanması o anlarda olumsuz davranışların gün yüzüne çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durumlarda müsabakanın kalitesine katkı sağlayacak olan olgu sporcuların empati kurmaları ve birbirlerine karşı anlayışlı olmalarıdır (Öztürk ve diğerleri, 2004). Bu kapsamda mevcut bölümde sporda fair play ve empati ele alınmaya çalışılmıştır.

Fair Play Kavramı

Tanrıverdi (2012)'ye göre 20. yüzyılda uluslararası spor organizasyonlarının düzenlemeye başlanmasıyla birlikte spor, oyun ve eğlence olarak kabul gören anlayışı aşarak milletlerin kendilerini, kültürlerini, geleneklerini tanıtmalarının, uluslararası dostlukların kurulmasının bir aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Yani bu dönemde spora yeni misyon ve anlamlar yüklenmiştir. Bu nedenle olsa gerek sporu “ülkeler arasında kültürel ilişkiler kuran, sorunları çözen ve dostluk ilişkilerini geliştiren bir faktör” olarak ele alanlar olmuştur (Umutlu, 2022). Spor günümüzde bu amaç ve beklentilerin yanı sıra, ulusların gelişmişlik düzeylerinin, ekonomik ve siyasi güçlerinin bir göstergesi olarak da kabul görmektedir (Arıpınar ve Donuk, 2017).

Spor, barış, hoşgörü, eşitlik, disiplin, erdem, haz, hak, hukuk, mutluluk, sevgi ve saygı gibi insan onuruna yakışır kavramları bünyesinde taşıdığı gibi; hüüzün, keder, stres gibi yine insani özellik taşıyan kavramları da içeren bir

1 İstanbul Topkapı üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, miyac.meral@gmail.com, Orcid: 0000-0002-6450-4289

2 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ayvacı Meslek Yüksekokulu, serkanaksoy@comu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1160-3539

etkinlik olarak, insanın bütün varlığını etkileyen bir kavram olma niteliğini halen devam ettirmektedir (Tanrıverdi, 2012). Fair-Play kavramı ise müsabaka ve yarışmalarda ahlaki açıdan iyi ve kötü davranışlar için bir standart kavram olarak gelişmiş, en başta insan onuruna gösterilen saygının ifadesi olarak ortaya çıkmış, sporun her aşamasında ve her türünde hakça ve dürüstçe oyun oynamanın gerekli olan ahlaki ilkesi olarak kendini kabul ettirmiştir (Erdemli, 2002; Simon, Torres ve Hager, 2018).

Fair Play kavramı sadece hakem-sporcu ya da iki sporcuyu ilgilendiren yeni bir iletişim biçimi değildir (Umutlu, 2022). Fair Play, spor alanlarında seyirciden masöre, sporcudan antrenöre, yöneticiden hakeme kadar kısacası spora katılan herkesi doğrudan ilgilendiren yeni bir anlayıştır. “Takımınızı destekleyebilirsiniz ama karşı takıma hakaret etmek hakkınız yoktur” ilkesi kabul edilir (Arıpınar ve Donuk, 2017).

Fair Play, genellikle “etik” kavramı içinde yer almakla birlikte, evrensel olarak kabul görmüştür. Koşullar ne olursa olsun adil ve dürüst sporu destekleyen ve gerçekleşmesini sağlamaya çalışan bir düşüncedir (Umutlu, 2022). Spor, kendi içindeki adaleti sağlamadan herhangi bir anlama sahip değildir, amaçtan yoksundur (Butcher ve Schneider, 1998; Erdemli, 2002; Boxill, 2003).

Umutlu (2022)’ya göre Fair-play kavramının kurallara ilişkin sportif erdem (formal) ve yaşama ilkesi olarak sportif erdem (informal) olarak iki değişik yanı ortaya çıkmaktadır. Formal Fair Play, kuralları önceden belirlenmiş bir yarışmada sporcular ve izleyicilerin bu kurallara uymaları gerekmektedir. Bu durumda bir sporcu, kuralları belirlenmiş, oyunu kazanmak ya da kendi lehine çevirmek için olan gücünü ortaya koyacaktır. İnfomal Fair Play ise sporcuların ve izleyicilerin yarışmanın biçimsel kurallarına uymalarının yanı sıra, evrensel etiği temsil eder. Bu süreçte sporcuların, yarışmanın stresli sürecinde kendi beceri ve yetenekleri ile kazanamadıkları avantaj ve çıkarlardan vazgeçerek, rakiplerinin kişiliğine ve ahlaki değerlere saygı göstermesi, adil bir yarışma sergileyebilmek adına en iyisini yapmaya çalışması anlamına gelmektedir (Balçıkanlı ve Yıldırım, 2011).

Çar ve Balçıkanlı (2021)’ya göre, Profesyonel sporda fair playe uygun davranışları sergilemenin birtakım zorlukları vardır. Bu güçlükler, başarının bizzat bireye, takımına, kulübüne ve ülkesine sağlayabileceği çıkarlar göz önüne alındığında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla fair play ödülleri sporcunun göze aldığı riske göre verilmektedir. Karşılaşmanın önemi, alınacak ödül ne kadar değerli ve kamuoyunun beklenti baskısı ne kadar fazla ise informal fair play davranışı o kadar anlamlı ve kıymetlidir. Ancak bunun yanında fair

play ödülüne layık olan davranışın sporcunun yerleşik bir tutumundan kaynaklanıp kaynaklanmadığı da bir o kadar önemlidir. Çünkü “ahlaki bir davranış sonucu ödül alan birey, tüm yaşamı boyunca, her alanda fair playe uygun davranmak zorundadır. Fair play ödülü bir eğilime verildiğinden, ödülün hem sportif hem de toplumsal yaşamda kesinlikle bir “milat” oluşturması gerektiği anlamına gelmektedir. Bir davranışın ödüllendirilmesi, örnek davranışın topluma yansıtılması ve model oluşturması bakımından “eğitici” bir anlam taşımaktadır (Yıldıran ve Sezen-Balçıkınlı, 2020).

Fair play, yalnızca sporun ayrılmaz bir parçası olarak değil, aynı zamanda günlük yaşamla ilgili olan bir dizi temel değeri içeren barındıran karmaşık bir kavramdır (Umutlu, 2022). Adil rekabet, saygı, dostluk, takım ruhu, eşitlik, dopingsiz spor, dürüstlük, dayanışma, hoşgörü, özen, mükemmellik ve neşe gibi yazılı ve yazılı olmayan kurallara saygı hem deneyimlenebilen hem de öğrenilebilen sahada ve saha dışındaki yapı taşlarını oluşturmaktadır.

Fair play, oyunun kural ve düzenlemelerine bağlı kalmaya ve saygı duymaya dayalı bir harekettir. Ancak, adil oyun girişimleri yalnızca spor katılımcılarına yönelik değildir – aynı zamanda sporla uğraşanları da kapsar; ebeveynler, öğretmenler, antrenörler, hakemler, yöneticiler, gazeteciler ve seyirciler. Hepsinin adil oyunun teşvik edilmesi için kendi özel sorumlulukları vardır ve her grubun bu sorumlulukları tanınması ve bunlara göre hareket etmesi spor için bir zorunluluktur.

Fair Play Türleri

Akkaya (2022)’ya göre spor, bir toplumu olduğu gibi yansıtan toplumsal bir kurumdur. Bir spor branşına ait kurallar, onun ayırt edici ölçütünü tanımlamaktadır. Sporun hedefleri ve engelleri bu kurallarla tanımlanır ve spor müsabakaları bu kurallara her yönüyle tamamen uyulması durumunda gerçekleşir dolayısıyla bu kuralların dışına çıkılamaz. Sporun biçimsel kuralları üzerindeki bu vurgu oyunların doğasının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Ancak şu ana kadar her bir spor branşına ait karakterize edilen biçimsel kurallar, sporla bağlantılı olarak ortaya çıkan ahlaki sorunların çoğuna yönelik çözüm kaynaklarından yoksundur. Bu bağlamda, sadece kurallara uymanın ahlaki açıdan yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu durum, fair playin formal ve informal iki farklı bakış açısı ile değerlendirilmesine sebep olmaktadır.

Fair play sırasıyla üç anlam üzerinden oluşumlarını sürdürmüştür. Bunlardan ilkinde baktığımız zaman “iyi oyun” anlamına gelecek şekilde genel bir tabirle kullanılmış. Sonraları ise “iyi oyunu ortaya koyacak ruh hali ve sporcuya yakışan davranış kalıbı” olarak daha da nitelendirilmiştir. Sonuncu

olarak ise “iyi oyunun ortaya çıkması için oyuna katılanların unsurların yerine getirmek zorunda oldukları davranış ve tutumlarının tümü” olarak daha kapsamlı bir niteliğe ulaşmıştır. Fransa’da ise ilerleyen zamanlarda spor, hem oyun alanlarında, hem de sosyal hayatta “genel dürüstlüğü” belirtecek şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise bu anlayışlardan yola çıkılarak fair play iki anlama bölünmüştür.

Formal (Biçimsel) Fair Play

Biçimsel fair play, kuralları önceden var olan bir spor müsabakasında sporcular ve tarafların bu kurallara istisnasız bir şekilde uymasını kapsamaktadır. Biçimsel anlamda fair play bir sporcunun karşısındaki rakibini takım arkadaşı olarak görmekten ziyade müsabaka içerisinde kurallara uyduğu takdirde her türlü avantaj ve dezavantajlardan faydalanmasının bir önemi olmadığını vurgulamaktadır. Kısaca müsabakayı kurallara uyarak kazanıyorsa biçimsel fair play anlayışına uygun davranmış olmaktadır.

İnformal (Biçimsel Olmayan) Fair Play

Biçimsel olmayan Fair Play de ise müsabakanın kurallarından ziyade bireyin genel ve evrensel ahlak değerlerine uygun davranıp davranmadığı önemlidir. Biçimsel olmayan fair playde ölçüt bireyin kendi iç sesi ve vicdanıdır.

Çaba ve özveri ile rakibe ve oyuna saygı göstererek rekabet etmeyi öngören informal fair play, rakibi oyunun ortağı olarak görmeyi hedefleyen bir anlayıştır. Bu bakış açısına göre spordaki ahlaki duruş sadece resmi kurallarla ilişkilendirilemez. İnfomal fair play, sporun özünü oluşturan ahlaki yapıyı (ethos) olduğu gibi yansıtmaktadır. Bu ideal, sporun normatif kurallarının yanı sıra, gayri resmi ek bir yükümlülük gerektiren fair playin bir bileşeni olarak vurgulanmaktadır. Daha çok rakibe, oyuna ve yetkililere yönelik ahlaki tutumlara atıfta bulunan informal fair play, sporun kurallara bağlılıktan önce eşitlik ruhuna dayandığı görüşü ile örtüşmektedir. Sporun ahlaki amacını yansıtan informal fair playin, sporun daha genel değerler ve normlardan oluşan geniş bir ağ içine yerleştirildiği kabul edilmektedir (36). Çünkü fair play, hem sporun normatif kurallarının öngördüğü ahlaki ilkelerden hem de genel ahlaki ilkelerden bağımsız olarak ifade edilemez. Dolayısıyla formal ve informal fair play, spora özgü niteliklerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır.

Fair Playin Bireysel ve Toplumsal Boyutu

Erbil (2022)’e göre spor; eğitimi, ekonomiyi, toplumların ve bireylerin değerlerini etkileyen önemli bir sosyal aktivite biçimi olduğundan neredeyse bütün alanlarda araştırmacılar, spor temalı araştırmalar yürütebilmektedir.

Örneğin, hangi aktivitelerin sağlık açısından daha yararlı olabildiği, sporun ekonomik boyutunun ne düzeyde olduğu, hangi kişilik özelliklerinin başarıya ya da başarısızlığa neden olabildiği veya spora katılımın bireylerin değer yargılarını etkileyip etkilemediği gibi birçok araştırma yapılabilmektedir. Bu geniş merak alanının temeli, sporun toplumdaki tartışılmaz yeri ve önemine dayanmaktadır. Spor, sadece oyunlar ve yarışmalar esnasında değil, günlük yaşamda da birçok değer kavramının pozitif yansımalarını sunan, sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır.

Toplumların sorunsuz bir şekilde bir arada yaşaması bazı kurallar sayesinde gerçekleşebilmektedir. Fakat kurallar ve yasalar bireylerin eşit fırsatlar altında yaşamalarına hizmet etmek için yeterli değildir. Bu sorunun çözümü ise bireylerin değer inançları sayesinde tutumlar geliştirmeleri ile mümkün olabilmektedir (Erbil, 2022). Spor ise bünyesinde bulundurduğu değer yargılarıyla kurallarla yaşamın ötesinde erdemli davranışları öngören bir ideali hedeflemektedir (IOC, 2019). Dolayısıyla spor toplumdaki kültürel yapının temel dinamiğini oluşturan bir olgu olarak düşünülebilir. Bu kültürel yapının ahlaki temellerini ise fair play temsil etmektedir. Çünkü fair play; dürüstlüğü, başarı ve zaferden daha önemli olduğunu benimseyen bir davranış biçimidir (Yıldıran, 2004).

Demokratik toplumlar yaratılmasına katkı sağlayan spor, fair play idealini temel alan değerler sayesinde toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlayan ve sosyal ilişkileri artıran bir eylemdir (Yıldıran, 2004). Fair play ruhu ile yürütülen sportif faaliyetler, evrensel değerlerin öngördüğü şekilde toplumları ve bireyleri ırk, din, sosyal konum, eğitim, kültür ve ekonomik farklılıklar gibi özellikleri göz ardı ederek herkesi eşit bir yaklaşımla kucaklamaktadır (Erbil, 2022). Fair play, sosyal uyum içerisinde bireysel ve toplumsal davranışların gelişmesine neden olan sporun bünyesinde, toplumları var eden değerlerin bir birikimi olarak görülmektedir (Loland, 1989). Dolayısıyla toplumları oluşturan bireylerin ahlaki gelişiminde fair play idealinin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Fair play idealinin toplumda benimsenip davranışa dönüşmesinde birçok paydaş unsurun görevi ve sorumluluğu vardır (Loland, 2002).

Saygılı ve erdemli davranışlar görmek her toplumun beklentileri arasındadır. Fair play ise bu beklentinin karşılanmasında en önemli görevi üstlenmektedir. Çünkü fair play, birey ve değerler arasında bir köprüyü temsil etmektedir (Erbil, 2022). Bireyin, toplumsal ve bireysel değerleri anlaması, deneyimlemesi, davranışa dönüştürmesi ve en önemlisi içselleştirmesi uygun bir toplum idealini olağan kılabılır (Yıldıran, 2004). Dolayısıyla fair playin, sosyal ve ahlaki kalkınmanın en önemli aracı olduğu söylenebilir.

Geçmişten günümüze kadar toplumların etik anlayışları, yaşanılan şartlar kapsamında değişime uğramış ve toplumdaki farklılıklarla farklılık göstermiştir. Fakat bazı evrensel değerler her toplum için vazgeçilmez bir yaşam tarzı olarak benimsenmiştir. Günümüz etik anlayışı ise geçmiş deneyimlerin getirdiği değerler ve mevcut şartlar kapsamında oluşan yeni değerler bağlamında sosyal hayata entegre edilmiştir. Sporun asıl hedefini yansıtan fair play ise, bu değerleri temsil eden bir bütün olarak görülmekte ve bu değerlerin topluma yansımada aracı olarak bilinmektedir. Çünkü fair play, modern etiğe yapılan en hayati katkılardan biridir (Renson, 2009).

Türkiye’de Fair Play’in Tarihi

Fair Play’e uygun davranış ve tutumların genelde centilmenlik, sportmenlik ya da efendilik sözcükleriyle karşılandığı Türkiye’de, direkt Fair Play kavramının kullanıldığı ve tamamen Fair Play’e ilişkin ilk kaynak, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından tercüme ettirilerek 1974 yılında yayımlanan, “Sporda Erdemlik – Fair Play” adlı eserdir. Fair Play ile ilgili Türkiye’nin ilk kitabını Türkay Peker 1994’te yazmıştır.

Türkiye’de, Fair Play’e ilişkin ilk kurumsal yapılanma, Uluslararası Olimpiyat Komitesinin (IOC) her Ulusal komitede Fair Play ile ilgili bir komisyon kurulmasını tavsiye etmesi üzerine 1981’de Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) bünyesinde Fair Play Komisyonu kurulmuştur, başkanı Erdoğan Arıpınar, asbaşkanı Türkay Peker’dir. Komisyonun amblemi ‘sana kırmızı kart göstermiyorum kalbimi veriyorum’ anlamıyla, içinde ayyıldız olan bir kalp gösteren eldir (yukarıda). Komisyon ödül olarak bir plaket ve diploma belirlemiştir. Türkiye’deki ilk ödülü 1982 yılında İzmir’de Balkan Yelken Şampiyonasında Yunanlı rakibi yanlış rotaya sapınca onu uyararak sağır ve dilsiz yelkenci Varol Hepağuşlar’a verilmiştir. 20 Temmuz 1993 yılında hazırlanan çalışma programı ve ödül statüsü, TMOK yönetim kurulunca onaylanmıştır. Erdoğan Arıpınar başkanlığında, Türkiye Fair Play Komisyonu kurulmuş oldu (Arıpınar ve Donuk, 2011; Yıldırım, 2004; www.olimpiyatkomitesi.org.tr).

Kaynak: (Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi).

Kuruluşuyla birlikte her branştan spor faaliyetlerinde, özellikle informal Fair Play anlayışına örnek oluşturabilecek davranışlar konusunda araştırma yaparak sporcu belirleyen komisyon, 1983'ten itibaren Türkiye Fair Play ödülünü kazanan sporcuları Uluslararası Fair Play Konseyi'ne göndermeye başladı. İlerleyen yıllarda, Türkiye'nin aday gösterdiği birçok sporcu ve spor adamı, davranışları ya da katkıları nedeniyle uluslararası Fair Play ödülleri kazandılar.

Sporcu ve Fair Play

Erbil (2022)'e göre, Fair play anlayışını benimsemiş bireyler, karşıdakinin varlığını iyi veya kötü kabul etmiş ve o insana her haliyle saygı duymayı öğrenmiş bireylerdir. Bu gelişimi sağlamış bireylerde karakterin sosyal nitelikleri üst düzeydir. İyi, cesaretli, hoşgörülü, onurlu, saygılı, kibar, centilmen gibi davranışları gösterirken durumun gerektirdiği heyecanlı ve duygusal tepkiler yerine düşünülmüş, mantıklı tepkilerin verilmesi bu anlayışın belirgin düzeyde yüksekliğini ifade eder.

Empati

Ersoy ve Köşger (2016)'e göre empati, bir kişinin kendisini karşıdakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesidir. Bir diğer tanıma göre, bir başkasının yerine kendisini koyabilmek ve bu şekilde onun duygularını, düşüncelerini, tutumlarını, yaşantısını anlayabilmektir (Gülseren, 2001).

Güngör (2022)'e göre hem bilişsel hem de duygusal bir süreç olan empati, kişinin, karşıdakinin durumunda kendisini hayal etmesiyle, onunkiyle olabildiğince benzer deneyimlerini hatırlamasıyla gerçekleşmektedir. Empatiye duygular tanımdan da anlaşılacağı üzere oldukça önemlidir. Empatinin içerikleri duygusal ve bilişsel olarak açıklanmaya çalışıldığında; duygusal empati, karşıdaki kişinin hislerine sempati ile yaklaşarak, onun hisleri ile derin bir şekilde ilişki kurmak olarak, bilişsel empati ise, bir kişinin diğer kişinin hislerini deneyimlemeksizin, onun hislerini tanıyabilme yeteneği şeklinde açıklanabilmektedir (Guttman ve Laporte, 2000).

İlk olarak 1900'lü yıllarda karşılaşılan empati kavramının serüveni göz önünde bulundurulduğunda, bilimsel nitelikli bir kavram olarak kabul edilmesi 1950'lerin sonlarına doğru başlamış ve devam etmiştir (Güngör, 2022). Empati bu senelerde, kişinin karşıdaki kişiyi tanıması, kendisini onun yerine koyarak onun özellikleri hakkında bilgi sahibi olması anlamında kullanılmıştır. Daha sonra 1960'lı yıllarda, empatinin bilişsel tarafının yanı

sıra duygusal tarafı üzerinde de durulmuş ve konu üzerinde çalışmakta olan bilim insanları empatiyi, karşıdaki kişinin algılanan duygusal yaşantısına katılarak verilen duygusal tepki olarak açıklamışlardır. İleride 1970'lere gelindiğinde, 1960'lara oranla daha sığ anlamda kullanılmaya başlanmış, birinin belirli bir duygusunu anlama ve bu duyguya ilişkin karşılık verme şeklinde açıklanmıştır. Empati kuran birey, bu yeni algıya göre kendisinden çok karşı-sındaki insana odaklanmaktadır (Dökmen, 1988).

Empati kurabilmek için gerekli olan bazı durumlar söz konusudur. Dökmen (2004) bu durumları ögeler halinde şöyle sıralamıştır:

- a) İlk ögede bireyler, kendilerini diğerinin yerine koyar, tüm olaylara onun bakış açısıyla bakar. Her birey yaşamına, tamamen kendisine özgü bir bakış şekliyle bakar. Bu sebeple eğer ki bir insanın duygusu ve düşünceleri anlaşılacak isteniyorsa, yaşama onun gibi bakılmalı, olaylar onun gibi hissedilmeye çalışılmalıdır.
- b) İkinci ögede empati kurulabilmiş olunması için, diğer bireyin hislerinin ve düşüncelerinin tamamen gerçek boyutlarıyla anlaşılması önemlidir. Diğer bir deyişle karşıdaki insanı hem bilişsel hem de duygusal olarak ve özellikle doğru bir şekilde anlamak gerekir.
- c) Üçüncü ögeye gelindiğinde ise, empati kuran kişinin karşıdaki kişiye iletmesi gereken ve zihninde oluşması beklenen empatik anlayışla karşılaşmaktadır. Bu yüzden ne anladığını karşıdakine doğru biçimde aktaramayan bireyler empati kurma sürecini tamamlamış sayılmazlar.

Empati kurarken birey hem sorun yaşayanı rahatlatmak hem de karşıdaki bireyin gözlem esnasında duyduğu içsel sorunlarını gidermek için yardım davranışında bulunabilmektedir. Empatik iletişim, yalnızca kendisiyle empati kurulana yararlı değildir aynı zamanda empatiyi kuran birey içinde önem teşkil edebilmektedir. Yüksek empatik beceri ve eğilimlere sahip olan ve bu yüzden de diğer insanlara yardım edebilen bireyler sosyal çevreleri tarafından daha çok sevildikleri gözlemlenmektedir (Dökmen, 2004).

Empatinin Önemi

Empati, kişinin bir başka birinin dünyasına girdiğinde onun dünyasında kaybolmadan, kendiliğini koruyarak ve kişiyi anlayarak istediği an kendi dünyasına rahat bir şekilde geri dönebilecek olan ve bu özgüveni kendinde bulan kişiler tarafından gerçekleştirilebilir. Empatik anlayış gösterilen kişi tarafından değerlendirildiğinde ise, dinleyen kişinin onu anladığını, onu önemseydiğini ve onu olduğu gibi kabul ettiği hissini kendisine yaşatılma-

sıdır. Kişi bu duyguyu yaşadığında birilerinin kendisine güven duyduğunu ileten ve değerli olduğunu hissettiren mesajlar alarak kendisine önem göstermesi gerektiğini algılamaktadır. Bu anlayışın diğer bir tesir kaynağı da yargısız olma durumudur. Kişi hakkında önceden oluşturulan görüşler o kişinin içsel dünyasını net biçimde anlayamama olanaksızlığını beraberinde getirmektedir (Rogers 1975).

Eş duyumlu olmak günlük hayatın tüm safhalarında insanlar arasında iletişimi kolaylaştırma ve kişileri birbirine yakınlaştırma gibi nitelikler taşımaktadır. Empatinin birçok yararı bilinmesine rağmen, en önemli yararlarından biri sadece empati kuran için değil empati kurulan kişi için de önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmasıdır. Empatik beceriler sergileme konusunda yetenekli olan, aynı zamanda da bu özellikleri ile diğer insanlara yardım eden kişiler yakın çevresi ve diğer insanlar tarafından da sevilmektedir (Köksal, 2000).

Empatinin kişiye ve hayatına katkıda bulunduğu çeşitli yönleri bulunmaktadır. Alçay (2009) bu yönleri şöyle özetlemiştir:

- Empati, insanların birbirlerine yaklaşmasını hedefler ve iletişimlerini güçlendirir.
- Kişiyi sosyal anlamda geliştirir ve ilişkinin sürdürülmesini kolaylaştırır.
- Başka bireylerin içinde buldukları durumların kolayca anlaşılmasına yardımcı olur.
- Kişilerde hoşgörünün duygusunun çoğalmasını sağlar.
- Kişiyi çeşitli yetenekler kazandırır.
- Öfke kırgınlık gibi davranışların kontrol altına alınmasına yardımcı olur.
- Başka insanları anlama, yargılamama, paylaşımda bulunma ve sorumluluk gibi toplumsal becerilerin kazandırılmasını sağlar.

Gülle ve Beyleroğlu (2017) empati kurmanın insanlara sağladığı katkıları şöyle sıralamıştır: Ahlaki sürecin gelişmesine katkı sağlar. Öngörülü yaklaşmanın önünü açar. Toplumsal kalitenin, toplumsal huzurun ve toplumsal ahengin gelişmesine fayda sağlar. Toplumların gelişmişlik düzeylerine katkı sağlar. Bireysel ve toplumsal erdemliliğin gelişmesine katkı sağlar. Kişinin kendisini anlamasına fayda sağlar. Kişinin kendisine olan bakış açısının pozitif yönde gelişmesine katkı sunar. Bireyler arası etkileşimin hızlanmasına olanak sağlar. Sosyolojik açıdan, kısa süre içerisinde sosyal ortama dâhil olmayı

hızlandırır. Bireylerin bakış açısının gelişmesine olanak sağlar. İnsanın 'ben' duygusundan uzaklaşmasına katkı sağlar.

Sporda Empati

Özellikle takım sporlarında etkileşimler, oyunu anlama becerisi gerektiren oyunları koordine etme üzerine kuruludur. Sporcuların, her bir takım üyesinin farklı durumlarda hangi davranışları sergileyebileceğini tahmin etmesi gerekir, bu da onların bakış açılarını geliştirmelerini sağlar (Erbil, 2022). Spor yoluyla kazanılabilecek empati eğitiminden söz etmek mümkün olmakla birlikte, özellikle müsabaka odaklı spor ortamının empatiyi azalttığı literatürde görülmektedir. Ancak özellikle çocuklarla spor ve empati ilişkisine yönelik çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir (Sezen-Balcıkanlı, 2009). Empatinin dayanışma, ahlak, toplum yanlısı davranışlar, sağlıklı iletişim gibi birçok konuda olumlu etkileri olsa da empati ile rekabet arasında olumsuz bir ilişkininde bulunduğu Erbil (2022) tarafından ifade edilmektedir. Literatür incelendiğinde çocuklar, spor ve empati üçgeninin mevcut bilgilere sahip olmadığı ve çocuklarda spor ve empati ilişkisinin merak uyandırdığı anlaşılmaktadır.

Spor atmosferinde seyirciler ve sporcular için yüksek düzeyde heyecan ve stres vardır. Bu ortam düşük eğitimli taraftar gruplarını fanatizme sürükleyerek tehlikeli bir alan oluşturabilir. Bahsedilen bu heyecan ortamında sporcuların, antrenörlerin, hakemlerin, seyircilerin ve sporcuların psikolojik durumları çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Başarı, tüm sürecin tek amacı ve odağı haline geldiğinden, adil oyun, olimpiyat, psikoloji ve sportif erdem gibi unsurlar sıklıkla ihlal edilebilir. Esasen empati, seyirci kendini gece gündüz antrenman yapan sporcu, antrenör ve hakemlerin yerine koyduğunda sporun hem kalitesini hem de zevkini artırmayı; antrenörler kendilerini hakem, sporcu ve seyirci yerine koyduklarında ve hakemler kendilerini sporcuların, antrenörlerin ve seyircilerin yerine koyduğunda sporda empati gerçekleşir (Öztürk, Koparan, Haşıl ve Efe, 2004).

Sonuç

Yıllardır devam eden spor anlayışı, profesyonel sporların doğuşu ve ekonomik faktörlerin spor üzerinde önemli bir hâkimiyet kurmasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. Oyun, eğlence ve sağlık amaçlı spor, kazanmanın ön planda olduğu, rekabetin üst düzeyde olduğu bir faaliyet olmaktan çıkmaya başlamıştır. Böylece sevgi, dostluk, barış ve sportmenlik gibi değerleri temel alması gereken spor faaliyetleri, genellikle sportmenlik ruhuyla bağdaşmayan şiddet olayları nedeniyle gündeme gelmeye ve anılmaya başlamıştır (Tanrı-

verdi, 2012). Bu durum sürdürülebilir adil spor ortamlarına da zarar vermektedir (Erbil, 2022). Özellikle spordan artarak devam eden ticari ve siyasi beklentiler, ahlaki beklentileri ikinci plana itmiştir (Sezen ve Yıldırım, 2007).

Kazanmak ve paranın ön planda olması sporda şiddetin artmasına neden olabilir. Ne yazık ki sporda şiddetin ortaya çıkması sporun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Şiddetin nedenlerini bulmak ve fair play'i artırmak için yapılması gerekenlere odaklanmak gerekir (Adiloğulları, Hakkı, Enes ve İhsan, 2017). Sporu yaşatacak ve sürdürülebilir bir spor ortamına katkı sağlayacak en önemli kavramlardan biri de "Fair Play"dir. Fair Play, "uyum" olarak görevlilere ve kararlarına saygı ve diğer yarışmacılara saygı olarak tanımlanır". Ayrıca Fair Play, oyunda cömertlik, zaferde alçakgönüllülük ve yenilgide zarafet ile ilişkilidir. Bu yükümlülükler, oyuna dahil olan herkes için geçerlidir. Yarışmacılar, ebeveynler, antrenörler, görevliler, liderler veya taraftarlar gibi spor dalları bu geçerlilikler arasındadır (Loland, 2002).

Bir müsabaka içerisinde sporcular, antrenörler, hakemler ve hatta seyirciler bile heyecanlı atmosferin ve ortamdan kaynaklanabilecek faktörlerin neticesinde meydana gelen heyecan ve stres sebebiyle kimi zaman saldırgan davranışlar da sergileyebilmektedirler. Üstelik bu tarzda saldırgan davranışlar bazen fiziksel şiddet ve vandalizm boyutlarına ulaşabilmektedir. Önlenmesi gereken ve spor müsabakalarında görülmek istenmeyen bu olumsuz tutum ve davranışların sonlandırılabilmesi için empatik davranışların sergilenmesi oldukça hayati önem taşımaktadır.

Yarışma ve mücadele esnasında hakemin ve rakip oyuncuların içinde oldukları durumun farkına varan sporcular, oldukça yoğun baskı altında kalabilmelerine rağmen mantıklı hareket ederek herhangi bir olumsuz durum sergilemeden müsabakaların daha keyifli olmasına katkı sağlayabilmektedir. Spor müsabakalarında herkesin belirli bir heyecan seviyesinde olduğu için tarafların birbirlerine karşı anlayışlı olmaları ve birbirlerinin duygularını anlamaları gerekir. Kimi olaylarda oyuncuların kesin olarak kazanmak için odaklanması o anlarda olumsuz davranışların gün yüzüne çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durumlarda müsabakanın kalitesine katkı sağlayacak olan olgu sporcuların empati kurmaları ve birbirlerine karşı anlayışlı olmalarıdır (Öztürk ve diğerleri, 2004).

Özellikle alan yazın araştırıldığında empatik becerileri gelişmiş olan sporcuların önemiyle alakalı birçok yaklaşıma rastlanmaktadır. Rastlanan yaklaşımlardan görüldüğü üzere, empatik becerileri yüksek olan sporcularının özellikle takım arkadaşlarını anlamada daha iyi oldukları ve başarı eşiklerinin daha da yükseldiği ifade edilmektedir. Empati becerisi yüksek olan sporcu-

larında fair play'e ilişkin davranışlarının da yüksek olacağı düşünülmektedir. Literatürde yer alan bir çalışma da bireysel spor yapan bireylerin antrenörleri takım sporcularının antrenörlerine kıyasla daha fazla empatik eğilim içinde oldukları saptanmıştır (Lorimer ve Jowett 2009). Tüm bunlara rağmen özetle takım olarak da empatik beceriler konusunda gelişmiş olanlar daha başarılı olacaktırlar (Dorak ve Vurgun 2006).

Spor karşılaşmalarında sporcuların empatik eğilim sergilemeleri sonucunda başarılarının daha da artacağı düşüncesi oldukça mantıklı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Karşılaşma sırasında sporcunun, takım arkadaşlarına, rakibe, hakemlere ve tribüne yönelik empatik davranış göstermesi takımının beceri seviyesini de arttıracığından diğer sporcuların da performanslarının artmasına katkı sağlayacaktır (Erkuş ve Yakupoğlu 2001). Spor ortamında rekabetin yüksek olmasından dolayı empati kavramı oldukça önemlidir. Bunun dışında beden eğitimi derslerinde de empati kavramının üzerinde durulması gerekmektedir (Shields ve Bredemeier 1995).

Kaynakça

- Adiloğulları, G. E., Hakkı, U., Enes, B. ve İhsan, K. (2017). Relationship between violence tendency levels of 11- 19 aged children who attend to summer school and their behaviours towards fair play in sports. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 12(3): 78.
- Akkaya, C. (2022). *Spor Ekonomisi*. Yalçın, S. (Ed). Spor Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar V. İçinde. Konya: Gazi Eğitim Yayınevi.
- Alçay, U. (2009). *Farklı okul türlerinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin empatik beceriler açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arıpınar, E. ve Donuk, B. (2017). *Spor yönetim ve organizasyonlarında etik yaklaşımlar fair play* (Beşinci Basım). İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Balçıkınlı, G. S. ve Çar, B. (2021). Türkiye Fair Play Ödüllerinin Formal ve İnfomal Fair Play Davranışları Çerçevesinde İncelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(3), 116-135.
- Balçıkınlı, G. S. ve Yıldırım, İ. (2011). Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(2), 49-56.
- Boxill, J. (2003). *The Ethics of Competition*. In *Sports Ethics: An Anthology*. Blackwell.
- Butcher, R. ve Schneider, A. (1998). Fair play as respect for the game. *Journal of the Philosophy of Sport*, (25), 1-22.
- Dorak, F. ve Vurgun, N. (2006). Takım Sporları Açısından Empati ve Takım Birlikteliği İlişkisi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 73-77.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psiko-drama ile geliştirilmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 21(1), 155-190.
- Dökmen, Ü. (2004). *İletişim çatışmaları ve empati*. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Erbil, U. (2022). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Fair Playe Yönelik Tutumları ve Empatik Eğilimlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Şanlıurfa.
- Erdemli, A. (2002). *Temel sorunlarıyla spor felsefesi*. İstanbul: E yayınları.
- Erkuş, A. ve Yakupoğlu, S. (2001). Spor Ortamında Empati Ölçeği (Sem) Geliştirme Çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 12(1), 22-31.
- Ersoy, E. ve Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve Önemi/empathy: Definition and its importance. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.

- Guttman, H. A. ve Laporte, L. (2000). Empathy in families of women with borderline personality disorder, anorexia nervosa, and a control group. *Family process*, 39(3), 345-358.
- Gülle, M. ve Beyleroğlu, M. (2017). *Eleştirel Düşünme ve Empati Eğitim ve Spor Alanı*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Gülseren, Ş. (2001). Eşduyum (Empati): Tanımı ve kullanımı üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(2), 133-145.
- Güngör, H. (2022). *Amatör Sporcuların Empatik Eğilimleri, İletişim Becerileri ve Fair Play Anlayışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Konya.
- IOC (2019) *Olympic Movement Anti-Doping Code*. Online. [http:// www.olympic.org/ioc/e/org/medcom/pdf/doping.codee.pdf](http://www.olympic.org/ioc/e/org/medcom/pdf/doping.codee.pdf) Adresinden alınmıştır.
- Köksal, A. (2000). Müzik eğitimi alma cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre ergenlerin empatik becerilerinin ve uyum düzeylerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18).
- Loland, S. (1989). *Fair play i idrettskonkurranser-et moralsk normsystem*. Doctoral dissertation, Osl The Norwegian University for Sport and Physical Education. Norway
- Loland, S. (2002). Fair play: *historical anachronism or topical ideal?*. In *Ethics and sport* (pp. 94-118). Routledge.
- Lorimer, R. ve Jowett, S. (2009). Empathic accuracy in coach-athlete dyads who participate in team and individual sports. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(1), 152-158.
- Öztürk F, Koparan Ş, Haşıl N, Efe M, Özkaya G (2004). Antrenör ve hakemlerin empati durumlarının araştırılması. *Sportmetre II (I):19-25*.
- Renson, R. (2008). *Fair play: Its origins and meanings in sport and society*. Lectures for the XXIst Century, 2, 63.
- Rogers, C. R. (1975). *Empathic: An unappreciated way of being*. The counseling psychologist, 5(2), 2-10.
- Sezen-Balcikanlı, G. (2009). Fair play and empathy: A research study with student teachers. *Journal of US-China Public Administration*, 6(4), 79-84.
- Sezen, G. ve Yıldırım, I. (2007). Investigation of physical education teachers' approaches to positive and negative behaviours related to fairplay in football. *Journal of Sports Management and Information Technologies*, 2(1): 1306-4371.
- Shields, D. L. L. ve Bredemeier, B. J. L. (1995). *Character development and physical activity*. Human Kinetics Publishers.
- Simon, R. L., Torres, C. R. ve Hager, P. F. (2018). *Fair play: The ethics of sport*. (4th Ed.) Routledge.

- Tanrıverdi, H. (2012). *Spor Ahlakı ve Şiddet*. <http://docplayer.biz.tr/827538-Spor-ahlaki-ve-siddet.html> Adresinden alınmıştır.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlaki ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies. Publication of Association Esprit, Société et Rencontre Strasbourg/FRANCE*, 5(8), 1071-1093.
- Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi. <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Haber-Detay/2017-Turkiye-Fair-Play-Odulleri-Adaylik-Surecinde-Son-Gun-28-subat/6772> Adresinden alınmıştır.
- Umutlu, U. (2022). *Fair Play Eğitiminin Ahlaki Karar Alma Tutumuna Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Konya.
- Yıldıran, İ. (2004). Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4).
- Yıldıran, İ. ve Sezen-Balçıklı, G. (2020). Fair Play Eğitimi I. C. Koca (Ed.). *Sporla PsikoSosyal Alanlar*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.